

hlavního města Prahy), *Jihočeský sborník historický* (Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích), *Vlastivědný věstník moravský* (Muzejní a vlastivědná společnost v Brně), *Ústecký sborník historický* (dnes Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem), *Sborník Zemského archivu v Opavě*.

7.3 Zahraniční odborné časopisy

Z nepřeberného množství historiografických časopisů vycházejících v zahraničí mají relevanci pro domácí (český) výzkum především:

- z nemeckých: *Historische Zeitschrift*, *Bohemia* (vydává mnichovské Collegium Carolinum), *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung* (vydává Herder-Institut Marburg) nebo *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*
- z francouzských: *Revue historique*, *Annales Histoire, Sciences Sociales*
- z anglických: *The English Historical Review*, *Past and Present*
- z italských: *Rivista storica italiana*
- z rakouských: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* (s tradicí od roku 1880), *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* (1990)
- z polských: *Kwartalnik historyczny*, *Przegląd historyczny* nebo na dějiny Slezska zaměřený *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*
- ze slovenských: *Historický časopis* a *Historické štúdie*
- z maďarských: *Századok* a *Történelmi Szemle*

Pro orientaci v současných badatelských trendech mají z globálního hlediska význam časopisecké platformy nadnárodní povahy: *The Journal of Modern History*, *Journal of the History of Ideas*, *The Journal of Economic History*, *Journal of Contemporary History*, *Journal of Social History* nebo např. *The Journal of Interdisciplinary History*.

7.4 Historikové a svět informačních technologií

Historici využívají výpočetní techniku různými způsoby. Menšina z nich přímo analyzuje historická data pomocí počítačů, zatímco většina historiků zefektivňuje svou práci prostřednictvím na míru sestavených databází – bibliografických, ale např. též rukopisů či starých tisků, iluminací apod.

První průnik počítačů do historického bádání byl spojen s využíváním metod kvantitativní analýzy, zejména v ekonomické a sociální historii. Od 90. let 20. století se s masovou komputizací a později s rozvojem internetu tyto technologie začaly používat více. Je třeba si uvědomit, že skutečnou revoluci znamenaly i samotné textové editory, protože umožňovaly nekonečné úpravy již napsaného textu a automatizaci poznámkového aparátu.

Výzvou pro budoucnost je pokračující digitalizace komunikace i správní a jiné agendy, což znamená, že stále více informací je předáváno a uchováváno pouze v elektronické podobě. Budoucí historický výzkum proto bude nemyslitelný bez možnosti studovat kvanta elektronických dat, což ovšem vyvolává nové otázky týkající se selekce, uchovávání v repositářiích, ochrany a zpřístupnění těchto informací.

V současnosti zaznamenáváme ohromný nárůst portálů nabízejících přístup k digitalizovaným zdrojům pramenů i literatury. To vše jde ruku v ruce se zdokonalováním vyhledávacích technologií, například prostřednictvím nástrojů společnosti Google. Nejaktuálnější výzvu pak představuje expanze nástrojů umělé inteligence, zejména v podobě tzv. velkých jazykových modelů typu ChatGPT. V nepřeborném světě internetu je však složité udržet kontrolu nad povahou a kvalitou zde umístěných informací. Internet je prostě jen dalším médiem pro záznam, přenos a předání informace; i zde proto musíme rozlišovat mezi kriticky zpřístupněným pramenem nebo odbornou literaturou a ostatním popularizačním nebo zcela nekritickým obsahem. In margine dodejme, že mnoho odborných textů publikovaných na webu uživateli přímo nabízí správný citační manuál.

Představa, že heuristickou fází výzkumu lze vyřídít pouze od monitoru počítače přesto není správná. Ani nejsofistikovanější vyhledávací roboty nezaručí získání reprezentativního souboru pramenů a literatury. Nejjistějším filtrem zůstává erudice v podobě znalosti prostředí, odborných časopisů a vědeckých autorit, stejně jako možných archivních a jiných informačních zdrojů. Tuto erudici lze získat pouze studiem a výzkumem, tedy praxí. Komerční databáze, stejně jako OpenAccess databáze, neobsahují vše, jejich obsah je diktován obchodními smlouvami a dohodami s vydavatelstvími. Národní témata nadto nemohou soutěžit s tématy globálními.

Rychlý postup digitalizace v rámci archivnictví i knihovnictví se zrcadlí ve formě různých projektů. Pod patronací Národní knihovny např. běží virtuální badatelské platformy Manuscriptorium (<https://www.manuscriptorium.com/cs>, určené pro zpřístupňování digitalizovaných rukopisů) a Kramerius (<https://kramerius5.nkp.cz/>, sloužící obdobně pro tištěné publikace včetně novin). Dalšími příklady jsou „digitální archivy“ jednotlivých oblastních archivů (např. Digitální archiv Zemského archivu v Opavě přístupný na adrese <https://digi.archives.cz/da/>) a Národního archivu v Praze, ale i hranice překračující archivní „federace“ typu projektu Monasterium (<https://www.monasterium.net>) či Společná československá digitální parlamentní knihovna s přepisem stenografických záznamů jednání zákonodárných sborů atd. (<https://www.psp.cz/eknih/>). Online lze ovšem studovat i Sbirku zákonů nebo např. data Českého statistického úřadu. Ústřední archiv zeměměřičství a katastru zpřístupňuje důležitá mapová díla (<https://ags.cuzk.cz/archiv/>), zatímco občanské

sdužení Post Bellum provozuje portál Paměť národa (<https://www.pametnaroda.cz/cs>), databázi rozhovorů s pamětníky (a tedy prameny orální historie). Portál Historické prameny na dosah (<https://nlp.fi.muni.cz/projekty/ahisto/portal/>) zpřístupňuje širší veřejnosti prameny k dějinám českého středověku. Obsahuje dvě hlavní sekce: Edice, kde jsou zveřejněny digitalizáty tištěných edic středověkých pramenů včetně plných textů (využívá k tomu materiál uložený na portálu Czech Medieval Sources online spravovaném Centrem mediévistických studií), a Regesty, přinášející přístupnou formou zpracované listiny a korespondenci, prozatím z husitské epochy.

Obrázek 30: Úvodní strana portálu Historické prameny na dosah

V rámci České republiky nicméně stále neexistuje odborný historický portál, který by generoval a organizačně zastřešoval virtuální prostor pro komunikaci napříč oborem a sloužil k rychlé orientaci v ději v oboru. Nejbliže k tomu má snad jen architektura webu zmiňovaného Centra mediévistických studií. V současnosti se podobné aktivity přesouvají také na sociální sítě jako Facebook, kde jsou zakládány uzavřené oborové skupiny (např. Polscy

Mediewiści), avšak tyto neformální skupiny nemohou zcela nahradit profesionálně strukturované a redigované informační portály, jaký představuje např. německý H-Soz-u-Kult (<https://www.hsozkult.de/>) nabízející rubriky zaměstnání, stipendia, studijní programy, ale samozřejmě též recenze, konference atd.

KONTROLNÍ OTÁZKA

1. Jak se jmenoval nejstarší vědecký časopis vydávaný v českých zemích (a jaký název nese dnes)?
 2. Které z významných osobností české historické vědy stály roku 1895 u zrodu Českého časopisu historického?
 3. Co bylo obecně příčinou zániku německy psaných odborných historických časopisů po roce 1945?
 4. Čemu slouží virtuální badatelská platforma Manuscriptorium?
-

SHRNUTÍ KAPITOLY

Kapitola byla věnována odborným časopisům jakožto nepostradatelné komunikační platformě každého vědního oboru. Zacíleno bylo přirozeně na historické odborné časopisy a to jak na české, tak (v základním přehledu) rovněž na zahraniční. Opominut přitom nebyl ani obecně dějinný kontext (nejstarší časopisy, proměny názvů, dnes zaniklá periodika). Uvaživatel opory se měl příležitost seznámit s bibliografickými a citačními databázemi. Specifická pozornost byla věnována světu informačních technologií v práci historika a z toho odvozeným výzvám a limitům.

ODPOVĚDI

1. Nejstarším vědeckým časopisem v českých zemích byl Časopis Společnosti vlasteneckého musea v Čechách (dnes nese titul Časopis Národního muzea).
2. Na vzniku Českého časopisu historického měli zásadní podíl historikové Jaroslav Goll a Antonín Rezek.
3. Příčinou zániku německy psaných odborných historických časopisů po roce 1945 byl odsun německého obyvatelstva.

4. Manuscriptorium zpřístupňuje odborné i laické digitalizované rukopisy.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Jaká historicky zaměřená periodika jsou vydávána ve vašem regionu?

DALŠÍ ZDROJE

- Borovský, Tomáš – Dvořák, Tomáš a kol.: *Úvod do studia dějepisu. Díl 1 a 2*, Brno: Masarykova univerzita 2014.
- Dvořák, Tomáš: *World Wide Web a dějepisectví. Rizika, výzvy a příležitosti*, Dějiny – teorie – kritika 11, 2014, č. 1, s. 108–121.
- Formanová, Lucie – Gruntorád, Jiří – Příběh, Michal: *Exilová periodika. Katalog periodik českého a slovenského exilu a krajanských tisků vydávaných po roce 1945*, Rychnov nad Kněžnou: Ježek 1999.
- Hrubý, Karel: *První desetiletí Československého časopisu historického (1953–1962)*, Český časopis historický 97, 1999, č. 4, s. 780–802.
- Janák, Jan: *Časopis Matice moravské od vlastivědy k historické revui 1869–1882*, In: *Kulturní periodika na Moravě. 24. mikulovské sympozium 17.–18. října 1996*, edd. Emil Kordiovský – Jaromír Kubíček, Břeclav: Státní okresní archiv Břeclav 1996, s. 67–81.
- Jiroušek, Bohumil: *Antonín Rezek a Sborník historický (1883–1886)*, Český časopis historický 99, 2001, č. 4, s. 823–837.
- Jiroušek, Bohumil: *Časopis „Sovětská věda – Historie“ jako „vzor“ historikovy práce a nástroj ideologizace vědy*, Soudobé dějiny 20, 2013, č. 3, s. 379–398.
- Mikulec, Jiří: *Počítače a internet v historickém výzkumu raného novověku*, In: Marie Koldínská – Ivo Cerman a kol., *Základní problémy studia raného novověku*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2013, s. 102–116.
- Stellner, František – Poláček, Jaroslav a kol.: *Internet nejen pro historiky. Jak hledat a najít*, Praha: Grada Publishing 2003.
- Stellner, František a kol.: *Úvod do studia historie*, Praha: Karolinum 2023.
- Šíl, Jiří: *Od Archivního Vademeca k Digitálnímu archivu Zemského archivu v Opavě*, Sborník zemského archivu v Opavě 2017, s. 10–23.
- Urbánek, Vladimír: *Acta Comeniana – od komeniologického časopisu k revui pro intelektuální dějiny*, In: *Niky české historiografie. Uherskobrodská symposia J. A. Komenského v ofenzivě (1971–1989)*, ed. Doubravka Olšáková, Červený Kostelec: Pavel Mervart 2012, s. 49–65.